

РАЗОМ ІНЄЙНЕМ

Щомісячна газета Черкаського обласного благодійного єврейського фонду „Турбота поколінь – Хесед Дорот”

Видається з грудня 2000 року..

Хешван – Кислев 5786

листопад 2025

№11(287)

Ханука – свято чудес, вогню і пончиків

Події, на честь яких сьогодні відзначається свято Ханука (слово „ханука” перекладається як „оновлення” або „новосілля”), відбувалися приблизно 2200 років тому. У ті часи територія, на якій нині знаходиться сучасний Ізраїль, була під контролем Греції. Коли ми зараз вимовляємо слово „античність” або „Давня Греція”, перед очима одразу постають мармурові скульптури, величезні амфітеатри й стадіони, атлетичні греки, що кидають диск, та задумливі філософи – Сократи та інші Архімеди.

Після завоювань Олександра Македонського практично все Середземномор’я стало елліністичним та прийняло грецьку філософію, захоплення науками і культ людського тіла. У той самий час центром давньої держави Ізраїль, як і сьогодні, був Єрусалим, а основою єврейської цивілізації – глибока повага до законів Тори та служіння Вс-вишньому в Єрусалимському Храмі. На початку періоду правління Греції на території Ізраїлю євреї мали повну автономію щодо внутрішнього державного устрою та свободу віросповідання. Сам Олександр Македонський із великою пошаною ставився до єврейських мудреців і поважав юдейську віру.

Після смерті великого полководця його послідовники почали намагатися насильно впроваджувати елліністичні цінності в усіх підконтрольних провінціях, зокрема й в Ізраїлі. Спочатку багатьом євреям грецька культура здавалася доволі красивою і такою, що не дуже суперечить основним єврейським законам. Багато євреїв стали брати участь у спортивних змаганнях, філософських бесідах та грецьких бенкетах. Але з часом елліністи почали забороняти євреям дотримуватися основних традицій і встановили смертну кару за дотримання Суботи, освячення нового місяця та обрізання.

Греки вважали, що якщо знищити саме ці заповіді, то решту єврейської традиції можна буде перенести у грецький культ. Чому ж саме ці заповіді були настільки ненависні еллінам? Дотримання Суботи – це заповідь на згадку про створення світу та про те, що цей світ був створений Вс-вишнім і лише завдяки Йому продовжує існувати. Освячення та відлік місяців нагадує нам про те, що саме по собі час не має сенсу, він набуває значення залежно від того, чим ми його наповнюємо і які дії здійснюємо. Обрізання у єврейській традиції символізує те, що людина народжується не повністю досконалою і повинна постійно працювати над собою для самовдосконалення та вдосконалення світу навколо. У той момент, коли з’явилася заборона на дотримання основних заповідей юдаїзму, спалахнуло повстання.

На чолі повстанців стояв Іегуда Маккавей і його брати. Вони воювали проти елліністів за духовне визволення єврейського народу. Слід зазначити, що давній світ загалом був доволі толерантним до вірувань різних народів і до наявності різних богів у різних країнах, а більшість воєн велися задля територіальних завоювань або економічної вигоди. Війна Маккавейів – це одна з перших воєн в історії, що велася саме на ґрунті релігійних розбіжностей.

Після тривалого протистояння Маккавеям вдалося перемогти елліністичне військо і повернути євреям Єрусалимський Храм, винести з нього грецьких ідолів, очистити осквернений вівтар. За єврейським законом у Храмі постійно має горіти храмовий світильник – Менора (який, звісно, було погашено під час перебування греків). Тож першочерговим завданням для євреїв було запалити Менору (а в ній мало горіти лише спеціально очищена олива олія). Євреї довго шукали масло серед руїн і загального безладу і знайшли лише невеликий глечик із маслом, якого вистачило б лише на один день горіння. А для виготовлення нового масла потрібен був щонайменше тиждень. Попри це, вони запалили світильник — і сталося чудо: глечика з маслом вистачило рівно на 8 днів, доки не було виготовлено нову партію.

Хануку відзначають 25 числа єврейського місяця Кислев. За традицією, євреї влаштовували свято через день після закінчення війни, коли всі воїни встигли трохи відпочити. Традиція говорить про те, що військова перемога – це водночас поразка для твого супротивника, і не можна радіти чужому горю – потрібно радіти лише тому хорошому, що принесла тобі ця перемога. Євреї раділи не тому, що перемогли еллінів, а тому, що знову отримали свободу духу і свободу дотримання своєї традиції. На згадку про відновлення храмової служби й наведення порядку в Храмі встановлено свято Ханука.

У чому ж основне чудо Хануки? Чудес у Хануки кілька. По-перше, найочевидніше чудо – це чудо горіння масла. Якщо зазвичай такого глечика вистачало для горіння світильника протягом одного дня, а він горів усі 8, то навіть дитині зрозуміло, що це чудо, яке неможливо пояснити законами фізики. По-друге, менш очевидне, але не менш значуще чудо – це перемога маленького загону Маккавейів над великою грецькою армією. Родина Маккавейів і їхні соратники боролися за духовну незалежність свого народу і просто не могли не перемогти, адже в іншому разі єврейська культура була б знищена. І це теж чудо – чудо, коли духовні сили стають матеріальними, тому що інакше за фізичною поразкою неминуче слідувало б духовне знищення.

Як відзначають Хануку? Хануку відзначають протягом восьми днів. Усі єврейські свята починаються з вечора. Кожного ханукального вечора запалюють великий підсвічник — Ханукію, у якій є 8 свічок (і одна допоміжна, якою запалюють усі інші). У перший вечір запалюють одну свічку, у другий — дві, і так далі, аж до восьмого дня, коли запалюють усі 8. Наші мудреці навчають, що ми повинні збільшувати у світі світло, а разом із ним – усе добре й чудесне, тому кожного наступного дня свята ми запалюємо на одну свічку більше.

А що їдять на Хануку? На Хануку прийнято їсти все, що готується в олії або з використанням олії (дуже недієтичне свято!). Найголовніша ханукальна страва – це пончики з джемом усередині, які смажать у олії. Ще одна традиційна страва – латкес (картопляні оладки або деруни), які також смажать у олії та подають зі сметаною або соусами.

Ханука – дуже дитяче і, мабуть, найулюбленіше дитяче свято. По-перше, тому що це свято дива, а з дітьми багато говорять про чудеса, роблять подарунки та дарують солодощі. По-друге, запалювання свічок, феєрверки та інші вогняно-світлові розваги дуже подобаються дітям і приносять у дім атмосферу свята і чудес на цілий тиждень. Одна з головних дитячих традицій свята – це гра в *севівон* (іврит) або *дрейдл* (диш). Севівон – це чотиригранна дзиґа, на гранях якої написані перші букви івритської фрази „Велике чудо сталося ТАМ” (тобто в Ізраїлі). Якщо ж діти грають у дрейдл в Ізраїлі, то напис змінюється на „Велике чудо сталося ТУТ”.

Гра в севівон – це маленьке казино: усі гравці роблять ставки (цукерки, шоколадні чи справжні монетки), і залежно від того, яка буква випадає, учасник або забирає весь банк, або половину, або передає хід далі, або кладе монетку до банку. Важливий педагогічний аспект Хануки полягає в тому, що кожного дня свята прийнято давати дітям трохи грошей, щоб вони вчилися ними користуватися. Частину вони можуть витратити на гру, частину – зберегти, а частину обов’язково мають віддати в цдаку (єврейська благодійність). Це дуже важливо, адже батькам потрібно навчити дітей не лише духовним орієнтирам у житті, але й тому, як взаємодіяти з матеріальним світом. Для юдаїзму характерний тісний зв’язок духовного і матеріального, адже в цьому світі неможливо існувати, перебуваючи лише в одному з цих вимірів.

В Ізраїлі під час Хануки у дітей канікули в школі, і у всіх містах проходять фестивалі, майстер-класи та святкові заходи. Діти ходять у музеї, гуляють, виготовляють власні підсвічники – ханукі та свічки, олійні лампи і солодкі пончики. Упродовж усього ханукального тижня в усіх домах Ізраїлю, на площах і в торгових центрах запалюють великі та маленькі ханукі з потрібною кількістю свічок.

Ханука в Ізраїлі святкується абсолютно всіма: і релігійними людьми, і світськими сім’ями. І неймовірно спостерігати, як із настанням темряви на підвіконнях кожного будинку та квартири з’являються вогники. І ти точно знаєш, що кожен цей вогник запалюють діти зі своїми батьками, молоді сім’ї або хтось, хто є чиєюсь дитиною і чийось батьком. Але всі ці люди згадують історію Хануки, вірять у чудеса та хочуть додати в цей світ трохи світла і добра.

У 2025 році свято чудес, вогню та смачних пончиків ми будемо святкувати з вечора 14 до 22 грудня. Веселої Хануки!

За матеріалами Інтернету.

Проект „Хібукі” повертається

28 та 29 жовтня 2025 р. в приміщенні ЧОБЄФ „Хесед Дорот” розпочалися заняття для нових учасників проекту „Хібукі-терапія” – унікальної програми емоційної підтримки для дітей, яка вже стала символом турботи, безпеки та тепла.

Цей проект народився з глибокого розуміння: дитячі переживання не можна недооцінювати. Малечі потрібен надійний емоційний „якір”, і таким другом стає Хібуки – м’який песик із довгими лапками, добрими очима та здатністю дарувати найсправжніші обійми.

Саме тому, бачачи вагомий вплив проекту на дітей, командою було ухвалено важливе рішення – продовжити проект „Хібукі-терапія”, розширити його та дати шанс більшій кількості дітей отримати цю ніжну й дієву підтримку.

Діти були розділені за віком на міні-групи – це дозволило працювати уважно й адресно, з урахуванням можливостей і внутрішніх потреб кожного. Вже на першій зустрічі панувала тепла, майже домашня атмосфера: довірливі усмішки, неспіливі погляди та перші дотики до нового пухнастого друга.

Малеча з цікавістю вивчала песика Хібуки: обіймала, торкалася м’яких вухок, притискала до себе, наче вже відчувачи, що саме він стане тим неоцінним другом, який завжди поруч.

На запитання: „Чи хотіли б ви мати такого друга?” – пролунало радісне й одностайне: „Так!”. А на наступне: „Навіщо він вам?” – діти вже тихіше, ледь помітно соромлячись, почали говорити про свої найпотаємніші почуття...

Молодші учасники зустрічі створювали „Рюкзачок емоцій”, обираючи емоджі, які відображали їхній стан, а старші – писали листи своєму майбутньому Хібуки, ділилися мріями, переживаннями та надіями. Поступово вони відкривали головну істину: Хібуки – це не просто м’яка іграшка, це терапевтичний інструмент, що допомагає стабілізувати емоції, дарує відчуття спокою й опори.

„Цікаво, а коли до мене приїде з Ізраїлю мій Хібуки?” – чулося з усіх боків. Діти ще не здогадувалися, який теплий сюрприз чекав їх уже наступного тижня...

А 2 листопада 2025 р. відбулася зустріч учасників проекту – тих, хто вже пройшов вступний курс. Вони зібралися, щоб продовжити шлях самоусвідомлення, розвитку емоційної зрілості та турботи про себе.

Було видно, як сильно діти прив’язалися до своїх Хібуки: хтось приніс іграшку в саморобному костюмі, хтось – з плетеним шарфиком, а в деякого песик виглядав так, ніби не випускався з обіймів ні на мить. Це – найкраще свідчення того, що методика працює, а проект має безцінне значення.

Під час гри „Обличчя емоцій” діти вчилися визначати й озвучувати свої почуття. У вправах згадували знайомі „секретики від Хібуки” – техніки самозаспокоєння, дихання, повернення до внутрішньої рівноваги.

Зворушливою стала вправа „Павутинка турботи”, коли клубочок ниток об’єднував учасників теплими словами.

А на творчому майстер-класі кожна дитина створила для свого Хібуки м’яку фетрову ковдрочку – маленький символ тепла, який у хвилини смутку чи тривоги принесе тепло відчуття захищеності. І саме тут діти мимоволі робили глибоке відкриття: так само і людина завжди має щось своє – спогад, слово, обійми чи підтримку близьких – що допомагає встояти.

Зустріч завершилася тихими обіймами з Хібуки, словами підтримки й солодким частвуванням, яке м’який песик підготував для своїх маленьких друзів.

Поки діти засвоюють важливі навички, проект дбає і про їхніх батьків. Для них було проведено окреме тепле спілкування з дитячим психологом Ольгою Дудкою, де вони змогли обговорити актуальні питання виховання, отримати професійні поради та підтримку. Адже емоційне здоров’я дітей нерозривно пов’язане з добробутом дорослих, які їх оточують.

Проект „Хібуки” продовжується, бо його цінність – не в іграшці, а в тому, що за її допомогою серця дітей стають сильнішими, спокійнішими та впевненішими. І це найважливіша причина рухатися далі.

Ірина Олексенко, хібуки-терапевт.

Безпечний крок до впевненого життя

З віком людина здобуває не лише мудрість, терпіння та внутрішню силу, а й особливу підність – здатність приймати зміни та долати труднощі. Але разом із цими дарами життя приходять і нові виклики. Один із них – ризик падінь під час ходьби, який із роками лише зростає й може стати серйозною загрозою для здоров’я, самостійності й впевненості людини.

Падіння іноді здається дрібницею – невеликий переляк, синець, ... і все минеться. Та, на жаль, буває інакше: один необережний рух – і вже лікарняне ліжко, тривала реабілітація, біль... А ще важче – втрата впевненості у власному тілі, страх кожного наступного кроку.

Єврейська традиція наголошує: турбота – це не лише обов’язок, а невід’ємна частина нашого життя. Турбота про батьків і дітей, про друзів і сусідів, і, звісно, про себе – це прояв любові та поваги до дарованого Вс-вишнім життя.

Саме з цією думкою 30 жовтня 2025 р. в межах програми „Давай

підключимось” Черкаського обласного благодійного єврейського фонду „Хесед Дорот” стартував новий соціально-освітній проект „Безпечний крок”. Його мета – профілактика падінь і підвищення безпеки руху людей літнього віку, а також повернення відчуття впевненості й радості від активності.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров’я, кожна третя людина старша 65 років хоча б раз на рік переживає падіння, а серед тих, кому понад 80 – майже кожна друга. Це не лише фізична небезпека, а й психологічний бар’єр: людина починає боятися виходити з дому, обмежує себе в русі, віддаляється від соціального життя. Але падіння можна уникнути! Для цього потрібно знати свій організм, зміцнювати м’язи, дбати про простір довкола й не соромитися просити допомоги.

Першу онлайн-зустріч у межах проекту провела фахівчиня-реабілітолог із Запоріжжя Ольга Мачигіна. Вона поділилася практичними порадами й простими вправами, які допомагають зміцнити

м’язи ніг, покращити координацію та рівновагу. Наприклад, стояння на одній нозі, спираючись на стілець, плавні підйоми на носки, легкі присідання – ці нескладні дії, виконувані регулярно, здатні суттєво знизити ризик падінь.

Пані Ольга також наголосила на важливості безпечного домашнього простору: правильне освітлення, наявність поручнів у ванній кімнаті, усунення ковзких килимків, вільний прохід у коридорах – це дрібниці, які можуть зберегти здоров’я й навіть життя.

Окрему увагу приділили ролі соціальної активності: спілкування, участь у клубах, прогулянки, зустрічі – усе це не лише зміцнює тіло, а й підтримує душу, дарує відчуття причетності та тепла.

Учасники зустрічі з великим інтересом слухали поради експертки, активно ставили запитання й ділилися власним досвідом. Усі одностайно відзначили користь нової ініціативи, її людяність і практичність. Проект „Безпечний крок” став гарним початком серії занять, які допоможуть зробити кожен крок впевненим, спокійним і безпечним.

Михайло Тайбішак, редактор газети „Інейм – Разом”.

Мойсей Фішбейн, поет, есеїст, перекладач, громадянин української мови в екзилі, народився 1 грудня 1946 р. в Чернівцях в єврейській сім'ї.

Надавши перевагу літературному покликанню над своїми технічними здібностями, він покинув факультет економічної кібернетики Новосибірського університету та продовжив навчання на філологічному факультеті Київського педагогічного інституту, який закінчив 1976. Рішення стати українським поетом випало на найбільш незручний для цього час – радянська влада якраз нищила шістдесятників.

Фішбейн належить до літературного покоління шістдесятників, називає себе „етнічним буковинцем”, а його перша публікація з'явилася в часописі „Вітчизна” у 1970 р.

Вірші до редакції передав український поет Микола Бажан, котрий помітив і підтримував поета, а 1974 р. написав передмову до його першої збірки „Ямбове коло”, видавництва „Молодь”.

Поет працював в головній редакції Української радянської енциклопедії і був літературним секретарем у Миколи Бажана, товаришував з відомими українськими перекладачами Лукашем і Кочуром. Фішбейн назвав репресії 1972 р. „роком тотального українського погрому”, коли „зденационалізовані істоти нищили культуру України”.

КДБ запропонувало Фішбейну стати стукачем та отримати відповідні блага і бонуси. Поет відмовився, і залишилося два варіанти на вибір – виправна колонія або еміграція.

1979 р. Фішбейн емігрував до Ізраїлю, і почалося 20-річне перебування за кордоном, у вигнанні.

Оксана Забужко – українська письменниця і поетеса, Лауреат Шевченківської премії, писала: «Така трудна доля. Таке переїхане навіпіл гебістськими 1970-ми акурат на зльоті – як у всього його покоління, згодом охрещеного „постшістдесятниками”, – життя, і здоров'я, і кар'єра (в еміграцію тоді від'їздили – як на той світ, і повернення з неї було не лепшим)... Все – крім Голосу. Голосу йому, поетові од бога, забрати не змогли – ні КДБ, ні злидні, ні хвороби.

Цей голос не сплутати з жодним іншим. Раз почувши, раз прочитавши – впізнаєш будь-де й будь-коли».

Туга за Батьківщиною, з якою прощався назавжди, не покидає автора і в Ізраїлі.

Досі смакує скоринка черствя,
Досі лежить недосяжна верствя...

Він, звичайно, захоплюється красою Ізраїлю, проймається любов'ю

Мойсей Фішбейн

до Єрусалиму. Коли почув „Пісню про Єрусалим”, відчув, що не може не донести цей текст до українського слухача і читача. І лунають його рядки українською.

Яскравий образ Землі обітованої перегукується з багатостраждальною долею України, пагорби Єрусалима з київськими пагорбами, а Дніпро з Йорданом.

Мойсей залишався громадянином української мови навіть в екзилі. Він був кореспондентом україномовного літературного і політичного журналу „Сучасність”, що видавала українська діаспора в США та Німеччині, співпрацював в українській редакції радіостанції „Свобода” кореспондентом, коментатором, редактором.

Особисто сприяв організації поїздки дітей Чорнобиля на лікування до Ізраїлю, що відбулася у січні 1990 р.

Він боляче переживає замовчування Катастрофи, цієї трагедії єврейського народу. Про це свідчить вірш „Бабин Яр”

Понад Бабиним Яром летять журавлі –
вересневі ридання.

Понад Бабиним Яром летять журавлі,
як надія остання.

Чорні тіні летять у важкій тишині,
у своїй самотині,

понад осінні летять, понад ночі і дні
ці тіла журавлині.

І несуть недосяжність на кожнім крилі,
І зникають у мреві

Понад Бабиним Яром летять журавлі,
Ці плачі вересневі.

З болем звертається до подій 1947 р., коли корабель „Екзодус”, що перевозив єврейських біженців з Європи до Палестини, було атаковано британськими силами.

За кордоном він зустрічається з такими ж вигнаннями, що не погодилися з державною політикою в Союзі, із замовчуванням правди, із фальсифікацією історії та особистостей, з розпалюванням міжнародної та ідеологічної ворожнечі. Мойсей знайомиться із документами, свідченнями про боротьбу повстанської армії з радянською владою за незалежність України, читає спогади про участь

Українське слово з єврейською душею

і зустрічається з євреям, які служили в УПА.

У вигнанні (так він вважає свою еміграцію) здебільшого займається літературними перекладами, бажаючи донести світову класику до українського читача. 1984 року в Нью-Йорку вийшла книга поета „Збірка без назви”, що містила власні вірші, вірші для дітей і об'ємний розділ перекладів з французької (Шарль Бодлер), німецької (Генріх Гейне, Райнер Марія Рільке, Георг Трапль, Гуго фон Гофмансталь, Пауль Целан, Ханс Карл Артман та інші.), іврити (Іегуда Галеві, Хаїм Нахман Бялик), Манфред Вінклер, з їдишу (Меєр Харац), російської (Максиміліан Волошин, Олександр Твардовський) та інших мов. Мойсей перекладає тільки те, що перегукувалося з його думками і почуттями.

Коли в жовтні 1989 вийшов закон „Про мови в Українській РСР”, Фішбейн вперше приїхав з еміграції. Зала чернівецької філармонії не могла вмістити всіх бажаючих – в більшості, українських студентів. Але, на жаль, заходи щодо виконання закону були недостатніми, хоча твори Мойсея почали друкувати. Він навіть став Лауреатом премії імені Василя Стуса (2000) та премії журналу „Сучасність”.

Врешті-решт, Мойсей Фішбейн повернувся в Україну у 2003 р. Почався найактивніший період в його творчій і громадській діяльності. Він – член Українського Центру Міжнародного ПЕН-Клубу і Національного Союзу письменників України. Нагороджений орденом князя Ярослава Мудрого V ступеню (2006), Орденом святого рівноапостольного князя Володимира. Орденом „За інтелектуальну відвагу” (2010), відзнаку імені Омеляна Ковча.

Йому вийшло вмерти в Києві, 20 травня 2020 року.

Не перестають лунати його вірші серед улюбленої поезії акторів, учнів, читачів. Неповторне враження справляє авторське виконання.

Матеріал підготувала Таміла Шапіро.

Черкаси під час німецької окупації (1941-1943 рр.)

Друга світова війна залишила вічний відбиток і на нашому рідному місті – Черкасах. Період, коли місто було окуповане німецькими загарбниками, можна сміливо називати одним із гірших за всю історію Черкас. Це були часи голоду, репресій та віри у світле майбутнє, яке ось-ось має настати.

Як і будь-яке місто України, що готувалося зустрічати ворога, Черкаси провели комплекс підготовки у двох найважливіших напрямках. Перший – підвищення обороноздатності міста, а другий – збереження різного роду ресурсів.

Після подій 22 червня 1941 р., коли німецькі літаки завдали удару по найважливішим місцям Черкас, почалася активна підготовка до зустрічі з ворогом. Через те, що внаслідок авіаударів у Черкасах була майже повністю знищена залізнична станція та головні мости через Дніпро, ці об'єкти почали відновлювати першими. У найближчі терміни стало можливим функціонування залізниці, а задля того, щоб перетинати річку Дніпро, була споруджена тимчасова понтонна переправа.

Одною з найбільших змін у місті можна назвати створення Червоною армією протитанкового рову довжиною 12 кілометрів. Вирили цей рів на території сучасного Південно-Західного району. Зокрема, на його будівництво залучалася й проста черкаська молодь. Додаткового можна зазначити, що в місті почали масово проводитися навчання добровольців.

Щодо матеріальної складової міста, то напередодні вторгнення черкащани зупинили роботу всіх заводів та фабрик міста. Був проведений демонтаж обладнання на заводах, аби його не знищили або не вкрали німецькі війська. Із той ж причини з міста вглиб України вивезли трактори, комбайни, машини та іншу сільськогосподарську техніку.

Саме в такому вигляді Черкаси предстали перед ворогом.

Перше, за що взялися нацисти, захопивши Черкаси (та й територію сучасної Черкащини загалом), – знищення прихильників комуністичної ідеології, євреїв, а також тих черкащан, бо відстоювали бодай якусь автономію України. З цією метою загарбники побудували спеціальні концетраційні табори, в яких невідгодних рейху закатовували до смерті.

На теренах сучасної Черкащини від голоду або розстрілів загинула велика кількість як червоноармійців, так і звичайних мирних жителів. В одній лише „уманській ямі” (місце масових вбивств поблизу Умані) загинуло близько 30 тис. осіб. У Золотоніському концтаборі було замордовано більше 10 тис. осіб – без шансу на порятунок. А якщо говорити саме про Черкаси, то тут від рук нацистів померло не менше 50 тис. містян: і це не враховуючи таку ж кількість загинувших військовополонених.

Другою справою нацистів (якою займалися паралельно з першою) на території нашого краю стало впровадження нового адміністративно-територіального устрою із власними органами самоуправління. Більша частина сучасної Черкаської області перейшла до райхскомісаріату України, до Київської округи. Туди ж було віднесено й місто Черкаси.

Важливою опорою окупаційного режиму на Черкащині стала масова пропаганда та насадження німецької культури. Серед жителів було необхідно створити ілюзію того, що нацистська влада є легітимною на наших теренах. Так, на території сучасної Черкащини видавалася газета, „Українська думка”, в якій регулярно підносили похвалу Адольфа Гітлера та хвалили дії рейху. Бага-

то черкаських шкіл було закрито (деякі перетворено на стайні), а місцевих студентів часто насильно відправляли до Німеччини.

Також окупанти знищували черкаські пам'ятки історії та архітектури, наприклад, заповідник „Могила Т.Г. Шевченка”. Там нацисти розікрали все, що мало бодай якусь цінність і перетворили приміщення на казарму для своїх військ, згодом – на черговий концтабір. Зокрема, було знищено пам'ятники Т.Г. Шевченку в Кирилівці, Золотоніші, Гельмязові, Піщаному та в інших населених пунктах сучасної Черкащини.

Окремо варто сказати про примусове вивезення черкащан до Німеччини, де їх змушували непосильно працювати. Так, до Німеччини з Черкащини всього за пару років було вивезено понад 80 тисяч людей.

Незважаючи на те, що Черкаси таки пали під масивними атаками ворога, зламати місцевих жителів німецькій чумі не вдалося. Доказом цього твердження може слугувати те, що на території Черкащини та міста Черкас були розгорнуті підпільні групи та партизанські загони, що мали на меті знищити окупанта зсередини.

Підготовка до створення підпільних груп почалася ще до окупації Черкас. Так, на 1941 р. у Черкасах існувало цілих п'ять партизанських загонів, а також три окремих загони, чия діяльність була зорієнтована на територію сучасної області.

Дії німецького командування щодо приборкання партизанського руху на Черкащині були рішучими. Були створені відповідні силові структури, які отримали лише одне завдання – позбавити наш край від партизанів. Частково все так і трапилося, однак більша частина ополченців залишилася боротися проти німецької окупації.

Що ми знаємо про пончики

ми начинками – рибою чи грибами, але, здається, солодкі варіанти також почали набирати популярність. „Гефілте крап фен” – це страва з ложки повидла, покладеної між двома кружальцями дріжджового тіста і обсмаженої у смальці.

Створення кошерних пончиків. Пончики швидко стали популярними в усій Європі, особливо після того, як стало звичним тримати курей, і курячі яйця були доступні в достатку. Додавання яєць у дріжджове тісто робило пончики щільнішими, а отже, вони вбирали менше олії. Німецькі кухарі почали готувати „берлінери” – так вони називали дріжджові пончики. В Австрії їх звали „крап фен”, у Польщі – „pączki”, що буквально означає „пончики”.

Єврейські кухарі внесли ключову зміну: замість смаження в смальці вони використовували інші жири – курячий шмалець або гусячий жир. У Польщі євреї назвали свій варіант за аналогією до польської назви – „пончик”, і він швидко став традиційною ханукальною стравою.

Кава і пончик. У XVII–XVIII століттях європейці почали їсти пончики разом із новим напоєм, що стрімко завойовував континент – кавою. Євреї суттєво посприяли її поширенню. Власниками першої кав'ярні Європи, відкритої у 1632 р. в Ліворно (Італія), були євреї. Першу кав'ярню в Англії відкрив у 1650 (за іншими даними 1651) році в Оксфордї єврейський іммігрант із Лівану на ім'я Яков-Єврей.

Євреї володіли численними кав'ярнями у Франції, Німеччині, Нідерландах та інших країнах, і часто подавали до кави різну випічку, зокрема пончики. Разом із популярністю кави зростала й любов до пончиків: вони стали ідеальним доповненням до ранкової чашки гарячого напою або легким перекусом удень.

Пончики для всіх. Пончики потрапили до Нового Світу з голландськими переселенцями і стали улюбленими ласощами. Під час Першої світової війни Червоний Хрест і Армія порятунку давали американським солдатам пончики на десерт. Повернувшись додому, тисячі бійців привезли із собою любов до цих ласощів, і пекарні збільшили виробництво. Пончики були популярними, але залишалися локаль-

ним продуктом, доки єврейський іммігрант не придумав першу машину для їх масового виготовлення.

Адольф Левітт, єврейський біженець із Російської імперії, оселився в Нью-Йорку і відкрив у Гарлемі магазин, де готував і продавав пончики. У 1920 р. він створив автоматизовану машину, що дозволяла виготовляти сотні пончиків на день. У 1925 р. він випустив спеціальну суміш для пончиків, що гарантувала стабільну якість продукції.

Попит вибухнув. Масово виготовлені пончики за технологією Левітта стали „хітом харчової промисловості ери прогресу” на Міжнародному ярмарку в Чикаго 1934 р. Суворі правила пожежної безпеки у США ускладнювали традиційне смаження у великих об'ємах, тому все більше компаній спеціалізувалося саме на виробництві пончиків для ресторанів, пекарень і кафе-теріїв. До 1950-х компанія Левітта Donut Corporation of America продавала обладнання для пончиків на понад 25 млн. доларів на рік, а пончики стали улюбленою випічкою Америки.

Франшиза пончиків. У середині XX століття Вільям Розенберг, син єврейських іммігрантів із Дорчестера (штат Массачусетс), керував великим кейтеринговим бізнесом і помітив, що кава й пончики складають половину його продажів. У 1948 р. він відкрив власний магазин пончиків і впровадив інновацію: 52 види пончиків – по одному на кожен тиждень року.

Невдовзі Розенберг запустив франчайзинг і перейменував свою мережу з „Open Kettle” на „Dunkin' Donuts”. На момент його смерті у 2002 р. мережа налічувала понад 5000 закладів у 40 країнах, з яких 40 працювали під наглядом кашрутного департаменту. Успіх Dunkin' Donuts надихнув появу багатьох наслідувачів.

Ізраїльські пончики – суфганіют. В Ізраїлі пухкі пончики, наповнені повидлом або кремом, – суфганіют (однина – суфганія) – є невід'ємним атрибутом Хануки. Згідно з дослідженнями, 80% ізраїльтян з'їдають хоча б один пончик протягом восьми днів свята.

Назва походить від губчастого тіста, згаданого в Талмуді – *софгані*. Ці пончики не мають донатної форми: суфганіют смажать цілими, а вже потім наповнюють начинкою.

Пончики, донати або, на івриті, „суфганіют” є важливою частиною свята Ханука. Смажені в олії, вони нагадують нам про диво олії, що горіла впродовж восьми днів. Нижче подано низку цікавих фактів про пончики.

Давнє походження. Смажене тісто – попередник сучасних пончиків – використовувалося у давнину майже повсюдно в Греції та Римі. Смужки тіста обсмажували, часто на оливковій олії, а потім посипали або змащували різними інгредієнтами для смаку. Одним із найпопулярніших покриттів був мед. Класична грецька страва лукумадес – смажене тісто, покрите медом і іноді посипане корицею, кунжутом чи іншими добавками – нагадує це давнє частвування.

Ще одним популярним покриттям для цих давніх пончиків був гарум – вид ферментованого рибного соусу, надзвичайно популярного у Давній Греції, Римі та Візантії. Історикиня кулінарії Саллі Грейнджер порівнює гарум із кетчупом давнього світу, і, як виглядає, для давнього Ізраїлю це пікантне покриття теж було звичним. У палаці царя Ірода, розташованому на вершині фортеці Масада, було знайдено глечики з гарумом віком близько 2000 років. Сучасні дослідники встановили, що найімовірніше соус був привезений з Іспанії.

Поява пончиків у Європі. У Середньовіччі смажене тісто було популярним по всьому Близькому Сходу. На відміну від інших виробів із тіста, ці пончики робили на дріжджах – так само, як і сучасні донати. Оскільки надмір цукру вбиває дріжджі, вони не були солодкими, і популярною практикою було занурювати їх у цукровий сироп уже після приготування.

Ці близькосхідні делікатеси поступово поширилися Європою, частково завдяки єврейським торговцям і кухарям. Донині багато сефардських євреїв готують на Хануку „бімелос” – дріжджові пончики, які спершу обсмажуються, а потім просочуються цукровим сиропом, часто з лимоном, трояндовою або апельсиновою водою.

У деяких єврейських громадах Єгипту ці солодощі називають „залабія”. В іракських євреїв – іноді „зенгула”.

Перший рецепт пончиків із начинкою з повидла був опублікований у Німеччині у 1485 р. Тоді багато пончиків наповнювали солони-

Микола Кисельов – рятівник євреїв

Наша пам'ять пунктирна, вона спалахує переважно за датами. 19 грудня виповниться 112 років Миколі Яковичу Кисельову, і це при- від згадати про його безпрецедентний подвиг. Хоча й без жодних формальних приводів про нього добре було б знати кожному — його іменем мали б називатися вулиці, пароплави, а то й небесні світила. Бо порівняти його можна хіба з біблійним Мойсеєм: як той колись вивів народ Ізраїлю з єгипетського рабства, так і Кисельов вивів євреїв з території окупованої Білорусі у 1942 р. 218 людей.

Та знають про це небагато: ті, хто бачив створений у 2008 р. документальний фільм Юрія Малюгіна „Список Кисельова” (сценарій Оксани Шапарової, продюсер Яків Каллер), та люди, які відкри- ли цю історію, — історик Аркадій Лейзеров і директор Музею історії та культури євреїв Білорусі Інна Герасимова.

„Список Кисельова” — це 14 монологів, які вражають до самісінь- кої глибини. Документальний фільм студії „АБ-ТВ” побудовано на спогадах 14-ти „врятованих із пекла”, стільки їх залишалось живими на момент зйомок 2007 року.

У Долгіново, за 100 км від Мінська, жили євреї — на червень 1941 року рівно 5 000 осіб. Переважно майстри — шевці, кравці, пекарі, столяри, годинникарі. До червня 1942 р. їх залишилося 278. Їх уби- вали не поспішаючи — знищити всіх одразу було економічно неви- дно. У перший день повісили трьох. Старого прив'язали бородами до хвоста коня, і тварина ще довго тягла його тіло через все село. Потім упіймали жінку й били її, доки вона не видала, де ховаються чоловік і діти. Їх розстріляли в неї на очах, а її саму поки що не ціпа- ли. Вона врятувалася як могла — втратила розум...

Люди тікали в ліси, намагалися приєднатися до партизанів. Але ті не раділи такому поповненню: старі, жінки й діти, роздягнені й голо- дні, були тягарем. Новаки в конспірації, ці втікачі-євреї становили загрозу всій партизанській діяльності. Тоді у штабі вирішили вивес- ти їх за лінію фронту. Але чи можливо пройти 1 500 км майже з трьома сотнями виснажених людей, з яких 35 — це діти від трьох до 14 років, через територію, нашпиговану поліцаями, жандармерією, німецькими тиловими частинами? А скільки було „доброзичливців”, готових донести поліції на підозрілих незнайомців! Тож „вивести за лінію фронту” — це, скоріш за все, слова для очищення совісті.

Тому два командири один за одним відмовилися очолити цей безнадійний марш. А Микола Кисельов погодився. Зібрав утікачів — 270 осіб, — семеро партизанів і радистку Аню Сіроткову як поміч- ницю — і вирушив у путь. Майже три місяці! Ішли вночі. Вдень ховали- ся. Їху просили в селян, іноді й за допомогою зброї. Одного разу довелося залишити в лісі двох поранених, стару жінку та п'ятиріч- ного хлопчика. Він намагався повзти за колоною рачки...

„Кисельов завжди був поруч зі слабким, — каже Міріам Гольц. — Пам'ятаю, ішли під зливою, мамі стало зле, він узяв на руки мого брата. Так і ніс, поки мамі не полетіло”.

У перші дні політрук дивувався: чому один чоловік весь час відстає, плететься в хвості колони. Виявилося, це одноногий швець Яків Рубін. Микола вибачився і віддав йому свого коня — єдиного в загоні.

Історія з маленькою Бертою остаточно переконала всіх у тому, що цей хлопець посланий їм з небес. У подружжя Кремерів була донька, яка постійно плакала, голосно й без упину. З'явилися сер-

йозні побоювання, що її пронизливий плач видасть їх німцям. Осо- бливо вона була неспокійною ночами. „Йосиле, втихомир свою дочку, ми не повинні загинути через твою дитину”, — говорили бать- кові всі. І ось одного разу, коли треба було долати найризикованішу ділянку, ситуація загострилася настільки, що доведені до відчаю батьки вирішили піти на крайність — утопити власну дитину. Вони підійшли до річки й почали сперечатися, кому це зробити. Батьки говорили на ідиш, дівчинка кричала: „Я хочу жити!” — теж ідишем. Але Кисельов усе зрозумів. Виляяв і заспокоїв Кремерів, забрав Берту. У нього на руках вона одразу стихлилася. „Він ніс цю дівчинку сотні кілометрів, — каже хтось із очевидців зі сльозами в очах, — і так майже до кінця походу”.

Його душа боліла ще за одного хлопчика — Хаїма Гросбейна, якого через рану на нозі довелося залишити в лісі. Його мали за- брати партизани з бази. Згодом з'ясувалося, що Хаїм вижив. Їв змій, ловив рибу руками в калюжах. І вже літній чоловік зізнається з екрана, що найстрашнішими в його житті були ті хвилини, коли група йшла, а він залишався зовсім сам. А Микола Кисельов до кінця життя не міг спокійно чути дитячого плачу.

Минуло майже 50 днів виснажливого змушеного походу. Уже коли підходили до фронту, їх знову атакували — цього разу фаши- сти, передягнені партизанами. Загибло двоє. Так із 270 на кінець походу залишилося 218. Кисельов повів їх до так званих Вітебських воріт, де, за даними розвідки, мала бути прогалина, через яку мож- на було прослизнути до своїх. Пройти вдалося. Старі читали про себе єврейські молитви, всі — навіть поранені — намагалися рухати- ся швидко й безшумно. Що дивовижно: щойно вони перейшли лінію фронту, вона одразу за ними зімкнулася, „ворота” закрилися. Поча- лися широкомасштабні бойові дії. Точнісінько як у біблійних перека- зах про Мойсея, коли море на одну ніч стало суходолом для пере- слідуваних, щоб вони змогли перейти, а потім води знову зімкнули- ся. Мабуть, саме відтоді врятовані почали порівнювати радянського командира з пророком.

Інна Герасимова в Національному архіві Білорусі знайшла доне- сення політрука Миколи Яковича Кисельова від 26 січня 1943 р. начальнику Центрального штабу партизанського руху П.К. Понома- ренку. І подячний лист на ім'я того ж Пономаренка від людей, вря- тованих Кисельовим. Пізніше вона натрапить у тому ж архіві на по- воєнні листи Кисельова керівникам партизанського руху, в яких він доводив, що групу євреїв вивели за лінію фронту його люди; були й самозванці, які приписували заслугу собі.

Але хто він, цей Микола Кисельов? Звідки родом, як жив, як вою- вав, як потрапив до партизанів і головне — чи живий? Ще рік пошуків — і ось удача! — на столі в Інни Герасимової лежить особовий листок із обліку партизанських кадрів, заповнений Кисельовим у 1945 р. З'ясувалося, що родом він з-під Уфи, із села Богородське, народився 6 (19) грудня 1913 р. в селянській родині. У 1941 р. закінчив Інститут зовнішньої торгівлі в Москві й пішов добровольцем на фронт. На посаді політрука воював у складі 29-ї стрілецької дивізії 32-ї армії, що опинилася в оточенні під Вязьмою. Потрапив у полон, утік, вийшов до підпільників у селі Ілля. На початку 1942 р. вступив до загону „Месник” під командуванням Василя Воронянского (Дядя Вася), який діяв на території Вілейського району Вілейської області. Влітку 1942 отримав

завдання забезпечити перехід через лінію фронту менш ніж 300 уцілілих із 5 000 єврейських жителів селища Долгіново. Після понад 1 500-кілометрового походу він вивів через лінію фронту 218 осіб, більшість із яких були старі, жінки й діти. Воював до 1944 року.

Марш до лінії фронту з групою євреїв у його звіті Штабу парти- занського руху від 5 грудня 1942 р. описано лаконічно: „Мій рух по тилу був дуже повільним, оскільки йшли переважно старі. Дітей батьки несли в мішках, і ми рухалися лише вночі...”

Після переходу через Західну Двіну, де проходила лінія фронту, Кисельова одразу заарештував СМЕРШ. Але врятовані ним люди активно стали на його захист: ходили по інстанціях, писали заяви, хтось віддав свої годинники. Кисельова відпустили. І навіть пред- ставили до нагороди за операцію. Правда, до грошової — ніби то це був не подвиг, а звичайний військовий епізод. Але саме той наказ Штабу партизанського руху від 14 січня 1943 р. про грошове заох- очення став офіційним підтвердженням події, якій немає аналогів в історії Великої Вітчизняної війни.

Кажуть, що пізніше Кисельова все ж намагалися представити до звання Героя Радянського Союзу, що нагородні документи були відправлені до Москви літаком, але — що тут скажеш! — той літак збили фашистські зенітки, і справа заглохла.

Після війни Кисельов закін- чив Академію зовнішньої торгів- лі, одружився з Анею Сіротко- вою, радисткою, яка прийшла до партизанського загону з Мінського гетто і разом з ним супроводжувала групу євреїв.

Він ніколи не згадував про операцію з порятунку євреїв у своїх автобіографіях, яких, во- чевидь, за роки роботи у Вне- шторзі СРСР написав не один десяток. І ніколи більше ні з ким із тих врятованих не зустрічався. Так, ще одне: він абсолютно не переносив дитячий плач.

Микола Якович помер рано, у 1974 році.

Одного разу до музею до Інни Герасимової прийшов чоловік — Шимон Хевлін із Маямі. На запитання, звідки він родом, відповів, що назва їй нічого не скаже — село стерто з лиця землі разом з усіма його мешканцями. Долгіново.

— Ви Кисельова знаєте? — спитала Інна Павлівна.

Чоловік змінився на обличчі: „Це наш рятівник! Євреї перед ним у вічному боргу...”

На основі зібраних Інною Павлівною Герасимовою документів у 2005 р. Микола Якович Кисельов був удостоєний звання „Правед- ник народів світу”. Звання, яке держава Ізраїль з 1953 р. присвоює неевреям, які рятували євреїв. І тепер його ім'я занесене на Стіну Пошани, що стоїть у Єрусалимі, в Саду Праведників меморіалу Яд Вашем. Щороку, 5 червня, у день останнього розстрілу в Долгіно- вському гетто, врятовані ним люди, їхні діти, онуки, правнуки збира- ються у Тель-Авіві. Тепер їх 2 200 осіб. Вони згадують Кисельова — навіть ті, хто ніколи його не бачив, але хто народився на світ тільки тому, що звичайний солдат погодився ризикнути життям заради трьох сотень євреїв.

Гузель Агішева.

Яке єврейське прізвище є найкрутішим?

Єврейські прізвища вражають різноманітні. Тут згадуються слова Антона Павловича Чехо- ва, який сказав, що немає такої речі, яку б євреї не міг пристосувати у відповідній якості. Усе пояснюється тим, що представники цього дав- нього етносу зі складною історією багато сотень років жили серед інших народів. І брали собі родові імена відповідно до тих правил, що були прийняті у сусідів.

Першими обзавелися прізвищами сефарди — євреї-іспанці, які жили в мусульманському ото- ченні аж до вигнання маврів з території півост- рова. Була використана класична арабська фо- рмула: Муса, син Маймуна, онук Абдулли, бать- ко Ім-рана з міста Кордови, євреї. А якщо араб- ською: Абу Імран Муса ібн Маймун ібн Абд-Алла аль-Куртубі аль-Ягуді. Так звали Маймоніда — найвидатнішого середньовічного філософа та мислителя.

Згодом прізвища з'явилися у тих європейських євреїв, які знайшли собі місце при дворах християнських герцогів та королів. Охрещеному люду були заборонені деякі фінансові операції, зате євреї з цим справлялися цілком успішно. На знак вдячності найзаслуженіші з них отримували прі- звища, що нагадували шляхетні німецькі родові

імена: Гінцбург, Ландер, Ротенберг, Ауербах. Вони були утворені від назв міст і замків. Хроно- логічно це відбувалося в епоху Ренесансу, на самому початку нового часу.

У XVII–XVIII століттях прізвищами обзавелися авторитетні рабинські родини. За культурною традицією найчастіше це були прізвища-абре- віатури: Башмет — „володар доброго імені”, Мар- шак — „вчитель наш і рабин Шмуель кайданове”, Барац — „син нашого рабина Олександра Залкін- да”.

Попри це, до XIX століття основна маса най- престижнішими європейських євреїв жила ізо- льовано у власних містечках, а тому легко обхо- дилася без прізвищ. Вони були привселю в адмі- ністративному порядку трьома імперіями, які роз- ділили Річ Посполиту: Росією, Австрією та Прус- сією. При цьому в Росії надавали перевагу не присвоювати євреям російські прізвища — їм за- звичай надавали родові імена польського, украї- нського чи білоруського типу. Німці робили навпа- ки, тому у більшості євреїв прізвища німецькі: Ро- зенбаум, Вассерман, Цукерберг і так далі.

Так і вийшло, що традиційні єврейські прізвища: — були утворені кількома мовами (німецькою, польською, литовською, українською, білорусь-

кою, іноді російською);

— походили від професій (Винокур — торговець вином, Вайнштейн — „винний камінь”, який ви- користовується для приготування солодоців, тобто кондитер; Зільбертруд — „срібний дріт”, тобто ювелір);

— від зовнішнього вигляду — Біленький — блон- дин, Файнер — красивий;

— від імен предків: чоловічих — Абрамович, Мен- дельсон і жіночих — Шейнин, Фейгин, Брайнин, Райкін;

— або просто вигадувалися, чим нерідко займали- ся чиновники в австрійській Галичині. Так з'явилися гарні прізвища Розенбаум (трояндове дерево), Мор'єнштейн (ранкова зоря), Ейфельштейн (кош- товний камінь), а також непривабливі — Крауткопф (капустяна голова), Оксеншванц (би-чачий хвіст).

Але, класик російської літератури був цілком правий: єврейські прізвища можуть бути утворені буквально від усього. Тепер поговоримо, які з них є найпрестижнішими.

Історично на це звання претендують найдавні- ші за походженням прізвища Коен і Леві — так називалися священники в юдаїзмі, а також їхні помічники. Ці прізвища можуть мати безліч форм, що пройшли через різні мови: Коґан, Каганович,

Коґен, Кан, Кагансон, Левін, Левітан, Левінський і так далі. Колись у петербурзькому „Зеніті” грав футболіст із прізвищем Левін-Коґан — тож за єв- рейськими мірками його прізвище неймовірно круте.

Інші дуже шановані прізвища — ті, що містять слово „Ель” — так називають єврейського бога. Якщо вашого єврейського знайомого звуть Ель- кінд, Ельпер, Ельброн, Ельцин — це означає, що за мірками єврейського народу ця людина дово- лі крута.

Такі прізвища вважалися найпрестижнішими з історичних причин. Але дозвольте додати свої п'ять копійок, щоб на пальцях пояснити, яке єв- рейське прізвище найкраще. На заході України, у Галичині, є маленьке містечко Броди, яке, тим не менш, відоме з давніх часів. До початку XX століт- тя це було єврейське містечко, де діти Сіону ста- новили більшу частину населення.

Населений пункт, у якому німці живе всього 23 000 людей, дав понад 2 000 знаменитостей — підприємців, учених, спортсменів, поетів, худож- ників, лікарів, режисерів, музикантів. Російська Ві- кіпедія подає список у кілька десятків відомих осо- бистостей. Але аналогічний перелік в єврейській енциклопедії значно більший. Тому Бродський — найкрутіше єврейське прізвище.

<https://isralove.org>

Як п'ятеро ізраїльтян потопили єгипетського флоту

Пізнього вечора 22 жовтня 1948 р. флагман єгипетських Військо- во-морських сил — 2,5-тисячотонний есмінець „Емір Фарук” — неква- пливо рухався на північ від узбережжя Гази в напрямку Тель-Авіва. Після кількох попередніх сутичок на морі єгипетські військові пере- коналися в нібито слабкості єврейського флоту. До того ж удень бу- ло оголошено про припинення воєн, тож екіпаж почувався цілком спокійно. Корабель ішов при повному освітленні, зберігаючи лише формальну бойову готовність. Поруч, мов тінь, ковзав тральщик.

Та раптом нічну тишу розпанахав потужний вибух. Палубами покотилися крики, гуркіт безладної стрілянини, дим і запах гару. Майже одразу пролунав другий вибух — і гордість єгипетського флоту перетворилася на безформну масу металу, що стрімко занурювалася в темну глибину. Усе тривало лічені хвилини. Близько 500 матросів і офіцерів, серед яких були й представники знатних родів Єгипту, загинули. Тральщик також отримав критичні пошко- дження: хоч і дістався Александрії, він був приречений на списання.

Тільки згодом світ дізнався подробиці цієї однієї з найпотаємні- ших морських операцій молодого держави Ізраїль. Її здійснили мор- ські командос підрозділу, який згодом стане легендарною „Тринад- цятю флотилією” — „Шайетет 13”.

Історія почалася ще навесні того ж року, коли за наказом Давида Бен-Гуріона в Італії було закуплено кілька суден — основу майбутньо- го ізраїльського флоту. Серед них — шість спеціальних вибухових ка- терів, створених для італійських диверсантів і успішно випробуваних під час Другої світової війни. У кожен був вмонтований 300-кілограмо- вий заряд, а швидкість дозволяла спрямовувати катер прямо в ціль.

Боєць встигав вистрибнути у воду за мить до вибуху.

Катери, замасковані під спортивні човни, було перевезено до Ізраї- лю, де вони надійшли у розпорядження секретного підрозділу морсь- ких диверсантів. Командував ним Йохай Бін-Нун. Підготовка й на- вчання екіпажів тривали все літо і осінь, проходили у максимально суворій таємниці — спершу на озері Кінерет, а згодом у районі Яффо.

15 жовтня, після порушення перемир'я єгипетською стороною, ізраїльська армія розпочала операцію „Йоав”, спрямовану на звіль- нення Негеву. Через тиждень, після взяття Беер-Шеви і під тиском Сполучених Штатів Америки, Ізраїль погодився на нову угоду про припинення воєн.

Флагман „Емір Фарук” був добре знайомий ізраїльтянам. У червні він наблизився до Тель-Авіва і безкарно обстрілював місто. Тодішня спроба знищити корабель із повітря закінчилася трагедією — єдиний на той момент ізраїльський літак було збито, екіпаж загинув. Тож коли на початку операції „Йоав” корабель, переповнений солдатами та зброєю, знову вийшов із Александрії та був помічений біля Гази, рішення потопити його було остаточно. Проте тодішня диверсія не вдалася — слабка розвідка дозволила судну зникнути в темряві.

Удень 22 жовтня „Емір Фарук” і тральщик знову було виявлено — тепер уже за 12 кілометрів на північний захід від Гази. На той мо- мент перемир'я вже діяло, і серед командування вибухнула гостра дискусія: чи має Ізраїль право завдати удару? Морські офіцери наполягали на завершенні операції, тоді як начальник оперативного відділу Ігаль Ядін висловлював сумніви — і щодо підготовки спец- призначенців, і щодо політичних наслідків порушення угоди.

Крапку поставив Бен-Гуріон. Лише морським шляхом Ізраїль міг отримувати репатріантів, зброю та всі необхідні вантажі, а перевага Єгипту на морі створювала пряму загрозу ізоляції країни. Ризик був виправданий. О шостій вечора було надано дозвіл на атаку.

Ближче до ночі чотири вибухові катери були спущені з корабля „Мао” — переобладнаної німецької яхти довжиною 80 м. За планом два катери мали завдати удару, третій, під командуванням Бін-Ну- на, залишався в резерві, а четвертий мав підібрати бійців із води.

Але реальність швидко порушила всі плани. Перший катер врза-вся у борт „Еміра Фарука”, тоді як другий, замість удару по траль- щіку, збився з курсу і помчав слідом за першим. Екіпаж рятуваль- ного катера вирішив, що другий диверсант сам вирушив на допомо- гу товаришів, й помилково змінив курс. Бін-Нун, намагаючись ви- правити ситуацію, направив свій катер на тральщик. Там диверсан- та вже чекали: корабель відкрив цілний вогонь, а катапультний ме- ханізм у Бін-Нуна завів.

Здавалося, операція приречена. Та, можливо, саме доля втрути-лася цієї ночі. „Емір Фарук”, що витримав перший удар, не пережив другого й пішов на дно. А Бін-Нун у останню мить вистрибнув зі свого катера, який тараном врзався в борт тральщика.

Через годину всі п'ятеро диверсантів були вже на палубі „Маоза”. Зберігаючи найвищий рівень таємності, корабель залишався в морі ще три доби, перш ніж повернутися до ізраїльського узбережжя.

І Єгипет, і Ізраїль доклали всіх зусиль, щоб якомога менше по- дробити операції потрапило в пресу.

Через рік Йохая Бін-Нуна було нагороджено найвищою військовою відзнакою Ізраїлю — медаллю „За героїзм”. Після тієї ночі єгипетський флот більше ніколи не з'являвся в територіальних водах Ізраїлю.

Чому в юдаїзмі заборонена кремація: традиція, закон і глибокий зміст

Питання кремації в юдаїзмі є не просто предметом обряду – воно стосується самої суті нашого ставлення до життя, смерті та зв'язку людини з Творцем. Єврейський закон – Галаха – чітко встановлює: померлу людину необхідно ховати в землі, і кремація є недопустимою.

Ця заборона має багато причин – законодавчих, філософських, духовних та історичних. По-перше, кремація є прямим порушенням законів Тори щодо поховання. Тора говорить: „Бо ти — прах, і до праху повернешся” (Берешит 3:19) та „поховай його того ж дня” (Дварим 21:23).

На основі цих віршів мудреці встановили обов'язок предавати тіло землі, і це однозначно закріплено у Рамбама („Закони трауру”, 12:1) та у „Шулхан Арух” (Йоре Деа, 362).

Юдаїзм навчає: тіло людини нам не „належить” – воно дане нам в тимчасове користування і насправді належить Вс-вишньому. Тому спалення тіла прирівнюється до порушення довіреного нам майна. А оскільки людина створена за образом Б-га („цельм Елокім”), то знищення тіла є відмовою від цього високого статусу.

Крім того, в юдейській традиції глибоко вкорінена віра у воскресіння мертвих. Кремація символізує заперечення цієї віри. Саме тому вважається, що людина, яка свідомо обирає кремацію, ставить під загрозу участь свого тіла в майбутньому воскресінні.

Є й містичний вимір: за вченням Кабали, душа ще певний час перебуває поруч із тілом після смерті. Різка і болісна від'єднання, яке завдає кремація, створює великий духовний біль. Природне розкладання тіла дозволяє душі поступово перейти до Небесних сфер.

З історичного погляду юдаїзм відкидає кремацію ще й тому, що цей звичай був поширений серед язичницьких народів. Наші предки поколіннями зберігали традицію поховання в землі навіть у найважчі часи. Після Голокосту багато віруючих євреїв збирали прах замучених у концтаборах і ховали його за єврейськими законами – і Галаха це дозволяє, адже кремація тоді здійснювалася проти волі людей.

Також важливо знати: кремовані останки не можна ховати на єврейському кладовищі. Проте за душу покійного все одно читають Кадіш, а родичам рекомендують робити добрі справи й давати цдаку в його пам'ять.

Діти зобов'язані виконувати волю батьків, але якщо ця воля стосується кремації, – виконувати її заборонено. Душа, що увійшла в Світ Істини, сама усвідомлює важливість єврейського поховання – і саме воно буде відповідати її справжньому бажанню в той момент.

Людина відповідає тільки за власні дії. Тому усі закони щодо покарання за кремацію не стосуються тих, кого спалили примусово.

Слово рабина

Шалом, дорогі друзі!

На жаль, останнім часом у нашому місті сталися два випадки кремації тіл євреїв. Це пояснили тим, що нібито такою була „воля” померлих.

Потрібно ясно та однозначно наголосити: єврейський закон забороняє брати до уваги таке прохання. Більше того – виконувати його категорично не можна.

Так само, як було б заборонено виконати прохання викинути тіло в смітник, що є тяжким приниженням, – так само неприйнятно спалювати тіло. Така вимога не має жодної юридичної чи духовної сили.

Тіло єврея – це святий посуд, у якому протягом життя перебувала Б-жественна душа. Подібно до того, як непридатний свиток Тори ховають із пошаною, так і тіло людини необхідно поховати з підністю. Кремація – це не „шанування волі покійного”, а тяжке осквернення, руйнування образу, який дав нам Вс-вишній, і розрив зв'язку між тілом і душою.

Любавичський Ребе наголошував: під час кремації згорає частинка душі.

Поховання за єврейським обрядом – це не формальність, а підготовка до воскресіння мертвих та справжнє проявлення поваги до людини.

Хай Б-г береже нас від таких трагедій, але кожен має знати істину: заборона на кремацію стосується також і неєвреїв.

З повагою,

Дов Аксельрод,

Посланник Любавичського Ребе, Головний рабин Черкаської області.

Жашків – місто на підземних ходах

За старою легендою, колись давно, за часів половців було селище Торчеськ. Руські князі постійно сперечались за ці землі. Багато битв було саме в цьому місці, багато крові пролилось і врешті-решт Торчеськ стерли з лиця землі. Згодом тут поселились інші люди. Вони огородили своє поселення високим частоколом, насипали земляний вал, але на це поселення Городище (наразі один з районів сучасного Жашкова, до 1956 року Городище було окремим селом) прийшли інші нападники – орди диких татар, які ще з більшою жорстокістю знищили місто, вирізавши майже всіх його жителів. Це довго залишалась ця місцина безлюдною і не заселеною.

Козак на ім'я Жашко оселився на безлюдді, знехтувавши страшними переказами. Волинський козак, оселився тут не сам, а з молодією дружиною. Був він найгарнішим парубком на Волині, але бідним. Покохав красуню, доньку знатних панів. Батьки нареченої були проти цього шлюбу, тож молодята вирішили таємно одружитись і втекти.

Зрештою вони побудували хатину й стали господарювати. Згодом в чистому полі виріс хутір, де довкола буяли поля з житом і пшеницею. А подорожні чумаки питали: „Чий то хутірець?”, і чули у відповідь: „Жашків”.

Люди, дивлячись на поля Жашка, бачили, які гарні й родючі тут землі, то й стали і собі селитися поруч. Люди зводили хати довкола хутора Жашка й теж засіявали свої поля, згодом прослаивши цю землю, яка досі має славу родючої і хліборобської.

Так каже легенда. А щодо наукових історичних фактів про Жашків розповідає Олександр Йосипович Тютюнник – директор Жашківського історичного музею.

„Одна із загадок Жашкова – це підземні ходи, на яких стоїть місто. Люди називають їх конокрадськими, але це не зовсім правильно.

Це підземні ходи, якими колись користувались конокради. Такі підземні ходи є не тільки в Жашкові, а й у багатьох містах України, як, наприклад, Полтава, Кам'янець-Подільський, Умань, Полонне Хмельницької області й інших. Ніхто точно не знає, коли вони виникли. Ходи однозначно зроблені задля захисту від набігів грабників, а саме татарських орд, адже саме від татарських набігів потерпала Україна. Особливо багато їхніх набігів було в XVI столітті. Ходи – це спосіб заховатися від навали й також стратегічно-оборонний спосіб. Таким ходом могло пройти військо, щоб із тилу вдарити по ворогу.

А вже потім цигани-конокради почали користуватися цими ходами, переправляючи коней з уманського базару.

На жаль, ми не маємо можливості дослідити ходи в повній мірі. Ми завели спеціальну книгу, куди схематично вносимо всі провальня в місті, щоб зрозуміти, куди саме тягнуться ходи. Але схема провальня, якщо розмістити їх на мапі, постає настільки хаотичною, що докорінно важко зорієнтуватися в цих підземних лабіринтах. Я безпосередньо був в одному підземному ході. Його знайшли під час копання котловану місцевим жителем. Земля під котлованом провалилася, господар показав підземелля мені, як історика.

Підземелля на глибині 5-6 метрів, глина тут дуже тверда, то стіни підземних ходів міцні. Ніяк не облаштовані всередині, глиняні ходи мають сфероподібну стелю, таку високу, щоб коні могли спокійно проходити ними. За шириною ходи різні: є вузькі, а є і такі, що дві підводи можуть розминутись при зустрічі. По стінам котловану є спеціальні ніші для свічок і навіть задимлені ними місця, які й досі чітко видно.

Одним словом, не треба довго шукати провальня в Жашкові, достатньо почати рити котлован під будівництво, і ось ви вже дослідник чергового підземелля.

кій місцевості панувала анархія, різні озброєні банди мародерів постійно здійснювали набіги на села. Багато євреїв помирали від хвороб та недоїдання. Тому вони почали продавати свої будинки за безцінь, бо їм не було за що жити. Селяни розбирали будинки та вивозили їх.

У листопаді 1920 року отаман Ярій організував погром у Степанцях. Загинуло 17 людей, а тим, хто вижив, наказали покинути село протягом трьох днів. У цей трагічний день стояв сильний холод. Бідні, обшарпані євреї зі своїми виснаженими дітьми та жалюгідним майном втекли з рідного штетла. Протягом кількох годин усі євреї покинули Степанці, і лише 100-річний єврейський сторож цвинтаря відмовився залишати свій рідний цвинтар. Через три дні його тіло знайшли мертвим. Він помер від холоду та голоду.

2500 євреїв втекли до Богуслава. Багато з них померли від хвороб або переїхали. Того ж 1920 року в Богуславі проживало 1000 євреїв зі Степанців.

Не знайдено жодної інформації про те, чи повернулися деякі євреї до Степанців у 1920-х роках.

У 1980-х роках уродженець Степанців генерал Лев Сквирський хотів встановити в селі пам'ятник на згадку про знищену єврейську громаду. Однак з невідомих причин йому не вдалося цього зробити.

Відомі євреї зі Степанців

Лев Соломонович Сквирський (1903, Степанці – 1990) – радянський воєначальник, генерал-лейтенант (1944). Під час Другої світової війни був командувачем 26-ї армії (травень 1943 – січень 1945).

Лев Ізраїльович Горлицький (1906, Степанці — листопад 2003) — радянський конструктор важкої бронетехніки.

Іона Мордкович Зайцев (1828, Степанці – 1907, Київ) – цукровиробник і меценат.

Аба Борохович Фінкельштейн (1899, Степанці – 1978, Москва) – бібліограф, працював у газеті мовою їдиш „Der Emes” та журналі „Советиш Гейм ланд”.

(Продовження в наступному номері)

Юлія МАТТУ.

Штетли Черкащини

(Продовження. Початок в №1 (277), 2 (278), 3(279), 4(280), 5(281), 6(282), 7(283), 8(284), 9(285), 10(286))

Степанці – село, розташоване в Канівському районі Черкаської області. У 19 – на початку 20 століття це було село Канівського повіту Київської губернії.

Перша згадка про євреїв у Степанцях датується 1765 роком, коли тут проживало 12 осіб.

У 1845 році Степанці придбав Рогозинський для своєї доньки Антоніни. Вона була одружена з Людвиком Клементійовичем Хамцем.

До 1863 року місцеве населення складалося з 2370 християн та 3171 єврея.

У 1882 році євреїв було вигнано владою з села. Євреї змогли повернутися до штетлу лише після того, як київський торговець Іона Зайцев орендував землю у місцевого польського поміщика Хамця у 1903 році.

У 1897 році загальна чисельність населення Степанців становила 7436 осіб, з яких 3389 були євреями. Рабином громади був Нахман Хе-Хасид.

На початку 20 століття більшість підприємств і магазинів у Степанцях належали євреям. В штетлі було п'ять синагог.

Наприкінці 1910-х років шойхетом у Степанцях був Срул Хаймович Гайшинський, а рабином — Давид Шокель.

Перший погром у Степанцях відбувся 2 лютого 1919 року. Його організував загіг отамана Голуба, який складався переважно з місцевих українців.

У серпні 1919 року євреї стали жертвами чергового погрому, який тривав один тиждень і був вчинений різними місцевими бандами. 119 євреїв було вбито, 411 отримали важкі поранення, а близько 50 будинків було спалено. За тиждень під час денікінського погрому було вбито 10 людей і поранено 25. Багато жінок зазнали сексуального насильства.

Період між січнем та вереснем 1920 р. був досить болісним для бідних євреїв Степанців. У сільсь-

 Проект „ТУРБОТА ПОКОЛІНЬ – ХЭСЭД ДОРОТ” було створено та працює за підтримкою „Джойнт” (JDC) – провідною єврейською міжнародною гуманітарною організацією, яка понад 30-ти років допомагає нужденним євреям і розвиває єврейське життя у країнах колишнього Радянського Союзу. Детальну інформацію про JDC ви знайдете на сайті: www.JDC.org	 вгагодина допомога ЧОБЄФ „Хесед Лорот”	 цдака ЧОБЄФ „Хесед-Дорот”.	 сайт ЧОБЄФ „Хесед-Дорот”.	 Сторінка ЧОБЄФ „Хесед-Дорот” в мережі Фейсбук
 Соціальні послуги для підопічних (жертв нацизму) ЧОБЄФ „Хесед Дорот” надаються за підтримки гранту від „Конференції з матеріальних претензій єврейського населення до уряду Німеччини”.		Газета „Разом–Інейнем”. Засновник – Черкаський обласний благодійний єврейський фонд „Турбота поколінь – Хесед Дорот”. ідентифікатор медіа – R30-03581. Адреса редакції: 18010, Черкаси, вул. Б.Хмельницького, 66. ☎ (0472)37-70-79, 54-41-48; 54-43-11. e-mail: ineinem20@gmail.com http://hesed-dorot.ck.ua Надруковано в друкарні м. Чернобай. Наклад 800 прим. Підписний індекс 90781. Розповсюджується безкоштовно.		
Наші спонсори: Єврейська Федерація Великий МетроВест Нью-Джерсі та Міжнародна громадська організація Центр „Джойнт”.		Прохання поводитися з цим виданням акуратно – в ньому є слова Тори.		